

„Okultní zkoušky“ a trojí pokušení Krista na poušti

Sergej O. Prokofjev

Pozorující esoterický charakter adventní doby, mohli jsme vidět, jak tři nebeské činy nátanské duše nacházejí svůj výraz v člověku vnitřním způsobem v podobě určitých ctností, které by si měl v této době člověk osvojit. A viděli jsme dále, jak prohloubená a vědomá práce v tomto směru vede již člověka k čistě okultním zkouškám, což má za následek, obstojí-li člověk, plně vědomé, okultní prožívání Vánočních svátků jako svátků pravého zasvěcení, zrození vyššího já v lidské duši. Nyní je ale třeba se tázat: Jak se mohl uskutečnit přechod od kosmicke k pozemskosti, od tří nebeských činů nátanské duše ke třem zkouškám na moderní cestě zasvěcení. Čím se umožnilo lidské duši uskutečnit v sobě to, co kdysi vykonala nátanská duše v makrokosmu.

Z nejrůznějších popisů Rudolfa Steinera víme, že v tomto ohledu vládne přísný duchovní zákon, který praví, že kosmické impulsy mohou být vneseny do lidstva jen určitou individualitou, která je vtělena ve fyzickém těle. Teprve když byly jedinkrát dokonale vyvinuty nové možnosti a schopnosti touto jednou individualitou, mohou se stát v další době statkem celého lidstva, to znamená, že je od té doby může získat každá lidská duše. Jelikož však přímým karmickým následkem tří nebeských činů nátanské duše bylo její vtělení na Zemi a sjednocení s Kristem při křtu v Jordáně, vyplývá z toho, že i tři zkoušky ve formě, jak ji líčí Rudolf Steiner v knize „Jak dosáhneme poznání vyšších světů?“, mohly nalézt přístup do vývoje lidstva jenom událostmi v Palestině. Neboť dokonce sama možnost tyto zkoušky snést vznikla jenom tím, že prvním činem Kristovým na Zemi bylo pozemské opakování toho, co již třikrát uskutečnil v slunečních výšinách skrze nátanskou duši. Tak jako ve starých dobách, v epoše lemurské a atlantské, byly zachráněny tři schrány lidské bytosti kosmickým působením, tak bylo třeba uskutečnit něco, co tomu odpovídá, na Zemi. Bylo třeba obstát vůči pokušením ze strany lucifersko-ahrimanských mocností, které přistupují ke každému člověku z jeho schrán. To se událo skrze pokušení Krista Ježíše na poušti, bezprostředně po křtu v Jordáně. Kdyby se to nebylo stalo, kdyby byl Kristus nepřemohl pokušitelské mocnosti zla ve třech schránách Ježíšových za celé lidstvo, potom by se nikdy nemohl jednotlivý člověk pozvednout tak daleko, aby z vlastních sil při třech vylíčených zkouškách obstál. Potom bychom měli i nadále zapotřebí, jako v pradávných dobách, aby nám vyšší světy přispívaly svou pomocí, jelikož bychom neměli sílu přemoci pokušitelské mocnosti ve svých schránách z vlastního úsilí, pokud prodléváme na Zemi. Aby se však mohlo uskutečnit něco takového a aby se otevřela nová, vědomá a svobodná cesta poznání pro další vývoj lidstva, musily se tyto činy uskutečnit jednou historicky na fyzické úrovni, činy, jejichž plody budou působit pro celou budoucnost ve vývoji lidstva jako duchovní ferment.

První pokušení, jak se popisuje ve čtvrté kapitole Matoušova evangelia, se týká fyzického těla člověka. - Zde přistupuje Pokušitel ke Kristu s těmito slovy: „Jsi-li ty božským Synem, dej těmto kamenům silou svého Slova proměnit se v chléb.“ V okultně-magickém smyslu je to možné jenom tehdy, když duchovní žák zneužívá duchovních sil, které se mu otevírají, jakmile vstoupil do sféry první zkoušky. Jsou to síly, které tvoří základ viditelného světa a neustále tvůrčím způsobem udržují svět fyzický ze světa duchovního. Aby tyto síly duchovní

žák ovládal, musí se naučit pravým jménům věcí, „okultnímu písmu“; neboť tyto síly vzcházejí ze substance světového Slova, které spočívá v základu všech věcí. Proto hovoří Pokušitel, obraceje se na Krista: „Silou svého Slova dej kamenům proměnit se v chléb.“ A Kristus mu odpovídá: „Ne pouze chlebem živ je člověk. Žije z každého slova, které přichází z úst Božích.“ Kristus odmítá zneužívat duchovního Slova, zneužít oné moci, která se mu ukazuje na tomto stupni za jevy a bytostmi fyzického světa. A tak je touto odpovědí dána reálná síla, která od té doby působí ve fyzickém těle člověka jako jakási duchovní substance. Umožňuje, že žák, který kráčí moderní cestou zasvěcení, nepropadá pokušení využít magicko-egoistickým způsobem sil, které se mu otevírají, k tomu, aby vykonával svou moc nad přírodou a svými bližními, nýbrž aby jich používal pro postupný vývoj lidstva a pro své vlastní vnitřní morální zdokonalování. Bez tohoto činu Kristova by takové zneužití duchovních možností nutně nastalo. Člověk by byl neustále, kdyby se mu tyto síly otevřely, jimi přemáhán. Nyní však může na sebe vzít zodpovědnost, aby svůj další život vedl v souzvuku se Slovem, „které přichází z úst Božích“ a které se může naučit poznávat studiem „okultní řeči“. Rudolf Steiner to popisuje takto: „Pomocí této řeči se okultní žák také seznamuje s jistými pravidly chování pro život. Poznává jisté povinnosti, o nichž předtím nic nevěděl. A když tato pravidla chování poznal, může konat věci, které mají takový význam, jaký by nikdy nemohly mít činy nezasvěceného. Jedná z vyšších světů. Poukazy k takovým jednáním se mohou pochopit jen v naznačeném písmu.“ Proto následuje po první zkoušce ihned druhá, která má dokázat, zda okultní žák je s to plnit povinnosti, které na sebe dobrovolně vzal, nejen v pozemském světě, nýbrž - což je mnohem těžší - také ve světě duchovním. Možnost obstát správným způsobem také v této nové zkoušce byla vytvořena tím, že Kristus odolal druhému pokušení na poušti.

Tentokrát přistoupily ke Kristu odpůřící mocnosti se svůdným egoismem, aby svévolně využil oněch okultních možností, které mu vplynuly při ponoření se do éterického těla Ježíše z Nazaretu a které poznal čtením „okultního písmá“. Jsou to slova 91. žalmu, která Pokušitel uvádí: „Svěřil tě do ochrany svým andělům, a oni tě budou nosit na svých rukou, takže tvá noha nenarazí na žádný kámen“, což je od prapočátku zapsáno v „okultní řeči“ duchovního světa. Kristova bytost neměla tu využít této možnosti k obětní službě pro svět, nýbrž aby dokázala svou magickou moc nad éterickými silami Země. Měla se vrhnout z výše chrámu, aby uskutečnila něco, při čem by, podobně jako plavec ve vodě, neměla žádnou vnější oporu mimo poukaz na „skryté písmo“. A tento čin se měl stát ne ve jménu služby lidstvu, nýbrž z čistého egoismu, jen k povýšení sebe sama tím, že by byly vyjeveny magické schopnosti. Kristus ale odmítl toto pokušení a propůjčil tím duchovnímu vývoji lidstva možnost sloužit jedině božským mocnostem a vyšším cílům lidstva a světa, řídit se pokyny „skryté řeči“. Odpověděl Pokušiteli: „Nesmíš božskou moc, která tě vede, učinit služebnicí své libovůle.“ Jinými slovy: „Máš se postavit do služby onoho božského Slova, které se ti zvěstuje ve „skryté řeči“, a jít za vyšší povinností, nikoli za svými egoistickými přáními a sklony. Rudolf Steiner k tomuto druhému pokušení uvádí:

„Touto [zkouškou] se musí prokázat, zda se [duchovní žák] může pohybovat ve vyšším světě svobodně a s jistotou.“ A to, co má činit, „to musí poznávat vyznačeným písmem, které si osvojil.“ „Jestliže by [však] během svého jednání přimísil něco ze svých přání, mínění atd., jestliže by jen na okamžik nebyl poslušen zákonů, které poznal jako správné, nýbrž by sledoval svou libovůli, potom by se stalo něco zcela jiného, než se stát má.“ Kdyby byl Kristus tomu pokušení na poušti propadl, potom by se byl - to můžeme říci s plným přesvědčením - na kamenech rozbil. Jelikož však toto druhé pokušení odmítl, bylo včleněno do éterického těla všech lidí něco, co v něm od té doby působí jako živá substance, která dnes

žákovi nových mystérií dovoluje „dát [do služeb] božské moci, která ho vede“ to, co v duchovním světě koná.

Třetí pokušení se pak týká astrálního těla. Týká se možnosti vykonávat magickou moc nad všemi viditelnými a neviditelnými světy, ale čistě egoistickým způsobem. Avšak takto získaná moc nad světem je ve své podstatě iluzorní, jelikož se ve skutečnosti za tím skrývá úplné podřízení se odpůřcím mocnostem, což by se v tomto případě jenom nezapozorovalo. Kristus odmítá také toto pokušení, odívaje své vítězství do slov: „Před božskou mocí, která tě vede, se máš sklánět. Jí jedině máš sloužit.“ Tato slova staví před nás příklad nejvyšší odvahy a nejvyšší duchapřítomnosti, kterou člověk na Zemi může vyvinout jenom tím, že se na Zemi přiznává k božským silám Otce, které ho vedou. Jako výsledek tohoto dalšího Kristova činu bylo po třetí včleněno, a to nyní do astrálního těla lidí, něco jako substance nesoucí světlo, pomocí níž může moderní žák duchovní vědy dosáhnout síly potřebné k tomu, aby obstál ve třetí zkoušce. Ničím a nikým nejsa nucen, z absolutní svobody a z plného osamocení - neboť na tomto stupni přenechávají ho jeho vlastnímu vedení nejen archeové a archandělé, nýbrž i andělé - vykonává duchovní žák ze sebe sama svobodný čin oběti, který zasvěcuje oné „božské moci“, jíž je povolán sloužit. Ale pravzor nejvyšší poslušnosti vůči ní dal Kristus Ježíš výše citovanou odpovědí. Slovy Rudolfa Steinera o této třetí zkoušce: „Vše, co je nutné [pro tuto zkoušku], spočívá v tom, rychle se vyrovnat sám se sebou. Neboť musíme zde nalézt v pravém slova smyslu své ‚vyšší já /Selbst/'. Musíme se rychle rozhodnout slyšet ve všech věcech vnuknutí Ducha. Čas k jakémukoliv rozmýšlení, pochybování atd. již zde nemáme. Každá minuta váhání by jenom dokazovala, že nejsme ještě zralí. Co nás odvrací, abychom naslouchali Duchu, musí být odvážně přemoženo. Jde o to dokázat v této situaci duchapřítomnost.“

Chceme se nyní pokusit osvětlit podstatu této zkoušky třetím vítězstvím Kristovým nad odpůřci mocnostmi a tím ji ještě hlouběji pochopit. Třetí pokušení se odehrálo podle evangelia na vysoké hoře. (Zde připomeňme horu Očistce v Dantově „Božské komedii“.) Tato hora, obklopená ze všech stran vzdušným elementem, je imaginace cesty, která vede okultního žáka do astrální sféry kosmu. V těchto výšinách, které nejsou přístupné obyčejnému vědomí, setkává se s rostoucím osamocněním. „Nikdo, kdo toto zde čte“, tak píše Rudolf Steiner v té souvislosti, „by neměl cítit antipatii vůči této odkázanosti na sebe sama.“ Příčinou této odkázanosti je nové prožívání vlastního astrálního těla, jelikož na tomto stupni následuje rozštěpení osobnosti, konečné oddělení duševních základních sil, při čemž myšlení se jaksi pozvedá až ke stálícím, cítění se šíří do sfér planet, chtění vzhází do prazákladů Země. Duchovní žák se ale pocituje následkem tohoto rozštěpení svého duševního života jako úplně prázdný. To je příčinou jeho hlubokého osamocnění. Má dojem, jako by se vznášel ve vzduchu nad propastí, a může ho zachvátit děs, který se nedá s ničím srovnat... V tomto stavu se nyní blíží k jeho duši Pokušitel. Ukazuje jí místo myšlení, cítění a chtění, které člověk pokládá obyčejně za své vlastní a které na tomto stupni musí být vedeny po- nenáhlou procitajícími silami „vyššího já“ k nové harmonii a jednotě, ukazuje jí její luciferický obraz: jako by myšlení již obsáhlo všechny hvězdné říše, cítění jako by vedlo všechny pohyby planet a chtění jako by si bylo podrobilo všechny zemské hlubiny. Člověk se může v takovém stavu opravdu cítit jako pán nad všemi bohatstvími světa, a o tom k němu Pokušitel hovoří: „Chci ti dát moc nade vším, co vidíš v oblasti pozemské a v nadzemské.“ Toto je ale jenom velká říše luciferické iluze, která se vynořuje tam, kde nastává rozštěpení osobnosti příliš brzy, dříve ještě než síly vyššího já procitly dostačující měrou. Přitom je člověk v nebezpečí, není-li dostatečně připraven, že vnikne do duchovního světa tak, že obejde strážce prahu, - avšak ne do božské, nýbrž do luciferické říše, v níž ponenáhlou ztratí své individuální lidské

já. Proto Rudolf Steiner zdůrazňuje zcela zvláště při popisu této třetí zkoušky: „Aby člověk nezůstal nečinným, nesmí ztratit sebe sama. Neboť jen v sobě samém může nalézt jediný pevný bod, jehož se může přidržet.“

Z poněkud jiného stanoviska, které však zcela odpovídá uvedenému stupni duchovního žakovství, poukazuje Rudolf Steiner v šesté kapitole „Tajné vědy v obryse“ na toto nebezpečí být zajat v luciferických říších. Nezáskal-li si okultní žák, tak se zde uvádí, dostatečnou měrou duchapřítomnost, aby se také vědomě setkal a čelil strážci prahu, kterému se již na tomto stupni blíží, potom vezme tento na sebe, když žák navíc nevyvinul dostatečně odvahu k sebepoznání, iluzorní luciferickou podobu. „Jsme potom ponořeni do duševně-duchovního světa, ale upouštíme od toho dále na sobě pracovat. Stáváme se zajatcem postavy, která nyní stojí před duší skrze ‚strážce prahu. Významné je, že u tohoto zážitku nevíme, že jsme zajatcem. Budeme naopak často věřit, že prožíváme něco zcela jiného. Postava, kterou vyvolává ‚strážce prahu‘, může být takovou, že vzbuzuje v duši pozorovatele dojem, jako by nyní měl před sebou v obrazech, které na tomto vývojovém stupni vystupují, již celý obsah všech možných světů; jako by dosáhl vrcholu poznání a nepotřeboval by již dále usilovat. Místo aby se cítil jako zajatec, bude se moci cítit jako nesmírně bohatý majitel všech světových tajemství.“ Tato slova poukazují na nebezpečí, která hrozí duchovnímu žáku ze strany odpůřících mocností, jež existují v astrálním těle každého člověka. Abychom však v těchto nebezpečích obstáli, je zapotřebí především oné světelné substance, kterou duchovní žák může v sobě nalézt, jelikož také v něm skrytě spočívá od té doby, co Kristus Ježíš zvítězil při třetím pokušení. Je-li si duchovní žák vědom této substance, získal reálnou sílu, s jejíž pomocí může při třetí zkoušce obstát co nejjistěji.

Můžeme charakterizovat podstatu tří zkoušek v jejich poměru ke třem pokušením na poušti také ještě z jiného, více vnitřního stanoviska: V té míře, v jaké archeové, archandělé, andělé ustupují od vnějšího vedení člověka, jenž prodělává proces cesty zkoušek, počínají se - při správném vývoji - v něm stávat působivými z jeho vlastního nitra ty síly, které kdysi přišly do vývoje lidstva tím, že Kristus Ježíš vzal na sebe pokušení na poušti. Neboť když se Kristus Ježíš vzdal při svém trojím vítězství nad odpůřícími silami toho, aby byly zneužity jeho kosmické síly ze sfér archeů, archandělů, andělů, mohl je ojedinělým způsobem vložit do vývoje lidstva tak, že působí po celou budoucnost skrytě v základě lidských duší a umožňují lidem, kteří usilují o zasvěcení, aby v uvedených zkouškách obstáli.